

Faragó T., 1993: Közös üvegházunk.
Környezet és Fejlődés, III:6-7, 41-46.o. ISSN 0865-8463

Közös üvegházunk

Kormányközi tárgyalások az éghajlatváltozási egyezményről

1992. június 4-én egy új nemzetközi környezetvédelmi egyezményt nyitottak meg aláírásra — az Egyesült Nemzetek Szervezetének "Keretegyezményét az éghajlatváltozásról". Hosszú út vezetett ennek az egyezménynek a megszületéséhez, de a különböző, esetenként szélsőségesen eltérő érdekek miatt végül olyan dokumentum készült, amellyel senki sem lehet elégedett. Sem az éghajlatváltozás kockázatát hangsúlyozó tudományos kutatók, sem a feltételezett súlyos következmények által fenyegetett térségek országai és lakói, sem a jelenséggel szemben kétségeiket hangsúlyozó politikusok és szakemberek. A kockázattal komolyan számolóknak számára az egyezmény a jelenlegi formájában nem old meg semmit, hiszen csak elvi kötelezettségeket ír elő a csatlakozó országok számára. A kétségkívül meglevő tudományos és megfigyelési bizonytalanságokat hangsúlyozók számára viszont még így is túlzottan konkrét feladatokról van szó.

Az egyezmény sajátos tartalmának, az abban rejlő kompromisszumoknak és azok várható jövőjének megértéséhez fel kell elevenítenünk az éghajlati rendszerrel kapcsolatos korábbi tudományos kutatások néhány fontosabb mozzanatát és a nemzetközi tárgyalások során felmerült főbb érdekellentéteket.

Az üvegház-gázok és az éghajlat

Az üvegház-jelenség

A légkört alkotó gáznemű, folyékony és szilárd halmazállapotú anyagoknak fontos jellemzője a légkörön áthaladó különböző hullámhosszúságú sugárzásokkal kapcsolatos átviteli tulajdonságaik együttese. A földi éghajlat alakulásának szempontjából különösen az üvegház-hatás érdemel figyelmet: bizonyos összetevők szinte akadálytalanul átbocsátják a Napból érkező rövidebb hullámhosszúságú sugárzást, ugyanakkor jelentékeny mértékben elnyelik a felszín által kibocsátott — annak a Napénál sokkal alacsonyabb felszíni hőmérséklete miatt — hosszabb hullámhosszúságú sugárzását.

Az üvegházhatású gázok sorában elsősorban a vízgőzt és a szén-dioxidot kell megemlíteni, de ilyen tulajdonsággal rendelkezik a metán, a dinitrogén-oxid és még egy sor, természetes körülmények között a légkörben található nyomgáz.

A légköri üvegházhatás tehát a légkör természetes jelensége és annyira számottevő, hogy az üvegház-gázok jelenléte nélkül a földi éghajlat átlagosan a mainál több mint harminc fokkal lenne alacsonyabb.

Az éghajlatváltozás kockázata

A légkör összetétele azonban egyfelől a földtörténeti időszakok során nagymértékben változott, másfelől az nem független más földi rendszerekben végbemenő kémiai és fizikai változásoktól. Következésképpen a vizsgálatok során tekintettel kell lenni a különböző anyagok teljes földi körforgására, amelynek részeként az egyes anyagoknak a légkörbe kerülésük szempontjából forrásai, valamint a légkörből való kikerülésük értelmében nyelői vannak. Emellett ezek az anyagok a légköri tartózkodásuk során ott különböző halmazállapotokban fordulhatnak elő, valamint kémiai folyamatokban átalakulhatnak.

E rendkívül összetett földi rendszerben — melyet a légkör hosszútávú folyamatainak oldaláról nézve éghajlati rendszernek neveznek — a különféle hatások eredőjeként viszonylagos, hosszú ideig fennmaradó egyensúlyi állapotok alakulnak ki. A légkör vonatkozásában, az e kereteken belüli időszakos állapot módosulásokat az éghajlat változékonyságának, míg a viszonylagos egyensúlyi állapotból egy másik ilyen állapotba való áttérést éghajlatváltozásnak tekintenek.

A földtörténet során — jelenlegi ismereteink szerint — mindenekelőtt a légkörhöz képest külső hatások eredményeképpen számos esetben következett be nagyszabású éghajlatváltozás. Ilyen külső

tényezőnek tekinthető az öskontinens feldarabolódása vagy a Föld pályaelemeiben meglevő, többféle, szabályos "ingamozgás-szerű" változás. Az előbbi külső kényszer megváltoztatta egyebek mellett a felszín sugárzási, hő- és anyagátviteli tulajdonságainak területi eloszlását, az utóbbi pedig hatással van a Napból beérkező sugárzási energia mennyiségére, térbeli és időbeli eloszlására. A természeti okok által kiváltott éghajlatváltozások esetében általában nagyon lassú — tízezer éves vagy még nagyobb időléptékű — folyamatokról van szó.

Az emberiség megjelenésével, majd különösen az ipari forradalom kezdetével egy új, egyre jelentékenyebb és a környezetre számos módon ható tényező lépett be az említett rendszerbe. E tényező a társadalmi-gazdasági tevékenységek együttese, amely a természeti erőforrások felhasználásával és a környezet tág értelemben vett átalakításával jár együtt.

Ezzel kapcsolatban — témánk szempontjából — elsősorban a szén, illetve a fosszilis tüzelőanyagok egyre növekvő mértékű felhasználását kell megemlítenünk. Ennek következtében az elmúlt két évszázadban számottevő mennyiségű szén-dioxid is a légkörbe került. Bár a természetes forrásokból származó szén-dioxid mennyiségéhez képest az emberi tevékenység következtében kibocsátott többlet-mennyiség szinte elenyésző, a megfigyelések egyértelműen azt bizonyítják, hogy ennek hatására a légköri szén-dioxid koncentráció gyors ütemben emelkedik.

A növekvő szén-dioxid kibocsátás azonban nem egyedülálló tevékenység, amellyel az emberiség akaratlanul módosítja a földi légburok üvegház-hatását. Az erdők — vagy általában véve a növénytakaró — széntároló szerepének ismeretében, a kiterjedt területeken végzett égetéses erdőirtás komoly mértékben hozzájárul a szén-nyelők csökkenéséhez. A fosszilis tüzelőanyagok elégetése vagy a műtrágya-felhasználás dinitrogén-oxid kibocsátást is eredményez, de emellett más tevékenységek is üvegház-gáz kibocsátással járnak: egyebek között szén-dioxid kerül a légkörbe a cementgyártásból, metán-felszabadulással jár a rizstermesztés vagy a szerves hulladékok kezelése. Külön említendő a szén-dioxidénál — egy molekulára számítva — többezerszeresen hatékonyabb üvegház-hatású halogénezett szénhidrogének (freonok) kibocsátása, amely csak az emberi tevékenység által kerül a légkörbe — az 1950-es évek kezdete óta.

Az említett gázok légköri mennyiségének felhalmozódása a növekvő "mesterséges" kibocsátásukon túlmenően annak tulajdonítható, hogy a légkörben való tartózkodásuk átlagos ideje meglehetősen hosszú: a szén-dioxid, a dinitrogén-oxid vagy a freonok esetében átlagosan száz-százötven évről van szó.

Mindezek eredményeképpen az ipari forradalom előtti szinthez képest jelenleg a szén-dioxid légköri mennyisége egynegyedével emelkedett, a metáné több mint a kétszeresére, a dinitrogén-oxidé hozzávetőlegesen tíz százalékkal nőtt.

Az üvegház-gázok légköri mennyiségének gyors felhalmozódásával pedig növekszik a globális éghajlatváltozás kockázata. E problémára a tudósok már a múlt század végén felhívták a figyelmet, de a megfigyelések alapján még mindig nem állítható kellő egyértelműséggel, hogy az üvegházhatás növekedése miatt a felmelegedés megkezdődött. Az elmúlt százéves időszakban a földi átlagban bekövetkezett néhány tized fokos felszíni hőmérsékletemelkedés nem mond ellent a felmelegedéssel kapcsolatos modell-számításoknak, de ez lehet még akár az éghajlat természetes változékonyságának következménye is.

Az éghajlatváltozás lehetséges üteméről és következményeiről az elmúlt években nagyon sok tudományos becslés és elemzés látott napvilágot. Az eltérő becslésekben megnyilvánuló tudományos bizonytalanságnak számos oka van, amelyek két fő csoportba sorolhatók. Egyfelől az éghajlati rendszer bizonyos folyamataival kapcsolatos, kellően pontos ismeretek hiányáról van szó. Másfelől nehezen kiszámíthatók több évtizedre előre azok a társadalmi-gazdasági folyamatok is, amelyek közvetlenül vagy közvetve hatással vannak az üvegház-gázok kibocsátására, természeti körforgására. E bizonytalanságok miatt csak feltételes becslésekről beszélhetünk, s ezek szerint a jövő század végéig földi átlagban 1,5-4,5 C fokos felmelegedés lehetséges ami egyebek mellett a tengerszint számottevő emelkedését is kiválthatja.

A nemzetközi tárgyalások

A tudomány világából a politika színterére 1988-ban került át az éghajlatváltozás kockázatának mérlegelése. Az ENSZ Közgyűlésének 43. ülészsaka 1988. december 6-án — máltai előterjesztésre —

egyhangú határozatot hozott a "Globális éghajlat megőrzéséről a jelen és a jövő nemzedékei számára" címmel. E határozat a bevezetőjében egyebek mellett két olyan szempontot emel ki, amelynek alapján részben érthetővé válik, hogy miképpen születhetett politikai egyetértés az ENSZ legmagasabb fórumán a tudományos bizonytalanság adott foka mellett.

A dokumentum aggodalommal utal a feltételezett globális felmelegedés miatt bekövetkező tengerszint-emelkedésre, amelynek katasztrofális következményei lehetnek, emellett felidézi az ózonrétegre káros anyagok kibocsátásáról kötött nemzetközi egyezményt (az 1985-ben készült "Bécsi egyezményt az ózonréteg védelméről", illetve az ahhoz csatolt 1987-es "Montreali jegyzőkönyvet az ózonréteget csökkentő anyagokról").

Az első utalás a feltételezett éghajlatváltozásnak az emberiség jelentékeny részét esetleg közvetlenül és a legegységesebben károsan érintő következményére céloz. Az ezzel kapcsolatos becslések nagyon bizonytalanok és tág határok között váltakoznak, de a mértéktartó becslések a jövő század végére bekövetkező közel félméteres szintemelkedésről szólnak.

A második hivatkozás jelentősége pedig abban rejlik, hogy az ózonréteg védelmében kötött nemzetközi megállapodás a javaslattevők szerint mintegy például szolgálhat. A hasonlóság egyaránt vonatkozhat a globális környezeti kockázattal kapcsolatos közös felelősségre, az azt előidéző kibocsátások korlátozásának szükségességére és a megfelelő nemzetközi együttműködési, tudományos, pénzügyi és jogi intézmények kialakítására.

A további megfigyelések és kutatások szükségességének hangsúlyozása mellett ez a határozat már — igaz nagyon áttételesen — felveti egy nemzetközi éghajlati egyezmény kidolgozásának lehetőségét is.

Ezt követően az események felgyorsultak. Az ENSZ Közgyűlés a következő ülészakán még határozottabban hívta fel a figyelmet a globális környezeti kockázatra, majd az 1990-ben tartott 2. Éghajlati Világkonferencia után a 45. ülészakon hozott határozatban már állást foglalt a földi éghajlat megóvásáról szóló nemzetközi egyezmény haladéktalan kidolgozása mellett.

E folyamatban a 2. Éghajlati Világkonferencia jelentőségét két fontos fejlemény adta meg. Egyrészt ezen a találkozón terjesztette be az 1988-ban alakult "Éghajlatváltozással foglalkozó kormányközi testület" az átfogó tudományos jelentését az éghajlatváltozás témájáról. Másrészt e konferencia miniszteri szintű záróeseményén egy olyan politikai nyilatkozat született, amely egyértelműen megfogalmazta az üvegház-gázok gyorsuló ütemű kibocsátása által esetleg kiváltott éghajlatváltozás miatti aggodalmakat, a közös felelősség elvét és a megfelelő nemzetközi megállapodás kidolgozásának szükségességét.

Az ENSZ Közgyűlés 1990. decemberében elfogadott határozata intézkedett egy Kormányközi Tárgyaló Bizottság felállításáról is és kifejezte annak célszerűségét, hogy az egyezmény készüljön el az 1992. júniusára tervezett Környezet és Fejlődés Konferenciára.

Az ENSZ égisze alatt működő kormányközi bizottság 1991. február és 1992. május között hat találkozót tartott és az ülészakokon — az éghajlatváltozás kockázatának okán vagy sokszor inkább csak annak ürügyén — a globális környezeti és fejlesztési témákkal kapcsolatos, az egyes régiók és országcsoportok közötti szinte minden alapvető ellentmondás felszínre került.

A felelősség kérdése: fizetni múltért és jelenért?

A gazdasági tevékenységek következtében az elmúlt 100-150 évben a légkörbe került és ott felhalmozódott üvegház-gáz többlet legnagyobb része a fejlett országokból származik. Hosszú időn keresztül a fosszilis energiahordozók felhasználása a gazdasági fejlődésnek is egyik közvetett fokmérője volt. E fejlődés azonban — ha akaratlanul is, de egy idő óta már tudottan, ha nem is szándékosan — a környezet állapotának megváltozását is jelentette. E hatások kezdetben helyi jelentőségűek voltak (ahogy például a szénpor belepte a környéket), később már a tágabb térséget is érintették (például a kéntartalmú szén felhasználása hozzájárult a regionális, majd kontinentális léptékű környezetsavasodáshoz, a "savas esők" problémájához). Arra azonban józan ésszel valóban sokáig nem lehetett gondolni, hogy az emberi tevékenységeknek már földi méretekben is lehetnek hatásai. A halogénezett szénhidrogének kibocsátása és a sztratoszférikus ózonréteg ritkulása közötti összefüggés feltárása után azonban e lehetőség a tudományos hipotézisek világából átkerült a valóság színterére.

A fejlett országok többsége elismerte az üvegház-gázok kibocsátásával kapcsolatos felelősségét, a teendőket illetően azonban szélsőségesen megoszlottak álláspontjaik. A törésvonal elsősorban az Európai Közösség tagállamai és az Egyesült Államok között húzódott. A fejlett országok többsége — s ebben a sorban mindenekelőtt az Európai Közösség és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás minden tagállama — még az ENSZ-tárgyalások előtt olyan vállalást tett, hogy az ezredfordulóra korlátozza az egy főre számított szén-dioxid kibocsátását az 1990-es szinten. Néhány ország ettől kisebb mértékben eltérő kiindulási szintet vagy határidőt szabott meg, illetve bizonyos országok már csökkentést is elhatároztak. E körhöz csatlakozott többek között Kanada, Ausztrália, Új-Zéland is. Ezzel szemben az Egyesült Államok kormánya elhatározta magát minden kötelezettségszerű, tehát nemzetközi egyezménybe foglalandó vállalástól annak ellenére, hogy az iparosodott országok sorában az egy lakosra vonatkoztatott kibocsátás messze a legmagasabb ebben az országban.

A fejlett országok felelősségének elismerése azonban nemcsak a további kibocsátások korlátozásában és majdani csökkentésében nyilvánul meg. A környezeti feltételek globális változásához való alkalmazkodáshoz is megfelelő pénzügyi és technológiai eszközök szükségesek. Ezekre az eszközökre akár vissza nem térítendő vagy nagyon kedvező támogatások formájában a fejlődő országok is igényt tartanak, hiszen erőforrások nélkül még az esetlegesen kedvező környezeti változásokat sem tudnák hasznosítani. Érvelésük szerint e támogatások azért illetik meg őket, mert egyfelől az iparosodott országok ezzel ellensúlyozhatják az alapvetően általuk okozott károkat, másrészt e támogatások és a fejlett (pl. energiatakarékos) technológiák híján a fejlődő országok gazdasági fejlődésük érdekében előbb vagy utóbb hasonló energiafelhasználási, üvegház-gáz kibocsátási szintre juthatnak majd el.

A fejlődő országok igényei: mindenki szegény és mindenki vétlen?

Az üvegház-gázoknak a légkörben való felhalmozódása nem oldható meg az iparosodott országok egyoldalú intézkedéseivel. A fejlődő országok részesedése a világ fosszilis energiahordozó felhasználásában gyorsan növekszik. Hasonlóképpen az erdővel borított területek csökkenése elsősorban néhány fejlődő országban számottevő. Természeti erőforrásaik hasznosítása pedig elengedhetetlen további fejlődésükhöz, de politikai okokból sem fogadják el, hogy bármilyen okból megkérdőjelezzék szuverenitásukat ezen erőforrások felhasználását illetően. Ugyanakkor általában véve éppen ezek az országok nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel a környezetbarát, energia- és anyagtakarékos technológiák bevezetéséhez, de sok esetben még a területüket érintő környezeti hatások kellően pontos megfigyeléséhez és elemzéséhez sem.

Ennek megfelelően a közös állásfoglalásaikban — nyilvánvalóan nem csak az éghajlatváltozás témakörében — visszatérően a fejlett országok felelősségét hangsúlyozzák és közreműködésük fejében új és kiegészítő anyagi erőforrásokat, modern, környezetbarát és biztonságos technológiák átadását várják el.

Ez az országcsoport azonban közel sem egységes erőforrásait, az adott problémával kapcsolatos egyoldalú kiszolgáltatottságát vagy érdekeltségét illetően.

Az egyik végletet a fosszilis energiahordozók minél nagyobb mértékű felhasználásában érdekelt kőolajtermelő és exportáló országok jelentik — "élükön" Szaúd-Arábiával —, amelyek ellenezték az energiahatékonyság javítására vagy akár a megújuló energiaforrások bevezetésének elősegítésére való egyértelmű ajánlásokat is. Hasonló módon jelentkeztek saját érdekeik képviselőit a fakitermelésben vagy kivitelben nagymértékben érintett országok, mint például Malajzia vagy Brazília.

A másik végletet az ENSZ hivatalos statisztikái szerint is legszegényebb országok — vagy "hivatalos" besorolásuk szerint a legkevesbé fejlett országok — jelentik. Esetükben sokszor a rendkívül kedvezőtlen természeti körülmények és a gazdasági elmaradottság együttesen teszik szinte kilátástalanná még az alapvető fejlesztési elképzelések megvalósítását vagy akár a jelenlegi környezeti feltételekhez való "fenntartható" alkalmazkodást is. A legkirívóbb példákat az afrikai szubtrópusi övezet olyan országai szolgáltatják, mint például Etiópia vagy Szomália.

Külön említendő azon — elsősorban kisebb ázsiai — országoknak a köre, amelyek az egy főre számított üvegház-gáz kibocsátásban a fejlett országokkal együtt vezetik a listát. Az ilyen felmérésekben nemcsak az energiafelhasználás miatt a légkörbe kerülő szén-dioxid mennyiségét,

hanem a fakitermelés miatt csökkenő szén-dioxid-tározást vagy a rizstermesztés következtében kibocsátott metánt is — megfelelő egyenértékekkel — számításba veszik. Márpedig a metán üvegház-hatása mintegy hússzorosan haladja meg a szén-dioxidét.

A fejlődők többsége azonban egyrészt valóban jóval a világátlag alatti egy főre számított kibocsátással járul hozzá az üvegház-hatás erősödéséhez, másrészt megfelelő feltételekkel hajlandó és képes együttműködni az iparosodott országokkal a globális környezeti kockázatok mérséklésében. Ebben az értelemben például India vagy Kína meghatározó szerepet játszott az egyezmény kidolgozásának során: keményen kritizálták a fejlett országokat fogyasztási szokásaik és környezetszennyezéseik miatt, de végül elősegítették a megegyezés elérését.

A különleges helyzetű országok: túl sokféle kivétel és kitétel?

Több országcsoporthoz igényelte sajátos természeti vagy gazdasági helyzetének figyelembevételét. E kitételek a figyelemfelkeltésen túlmenően a később tárgyalások során esetleg megfogalmazódó konkrétabb kötelezettségek és igények esetében jelenthetnek majd hivatkozási vagy akár kivételezési alapot. Maga az egyezmény kilenc ilyen "különös" helyzetű csoportot említ. Az alábbiakban két alapvető érdekcsoport helyzetére térünk ki röviden.

A tárgyalások során megalakult a Kis Szigetországok Szövetsége, amelyhez több mint harminc fejlődő ország csatlakozott. E szövetség tagjai lettek többek között a Csendes Óceán korallzátonyain elterülő olyan országok, mint Nauru, Tuvalu vagy Vanuatu, amelyek jelentős részének tengerszint feletti magassága nem éri el vagy nem sokkal haladja meg az egy métert. Ezek az országok a legegységesebben kiálltak egy hatékony egyezmény mielőbbi elfogadása mellett. Hasonló állásponton voltak a kiterjedt mélyenfekvő partvidéki területtel rendelkező fejlődő országok is; közülük feltehetően Banglades helyzete vált az elmúlt években a legismertebbé.

A másik csoport az éghajlatváltozás kockázatának mérséklése érdekében teendő, de az egyelőre nem kötelezettségszerű intézkedések miatt kerülhet különleges helyzetbe. Olyan már részben említett országokról van szó, amelyeknek nagy erdősített területeik vannak vagy amelyek erősen függnek a fosszilis tüzelőanyagok és az azokhoz kapcsolódó energia-igényes termékek termeléséből, feldolgozásából és exportjából származó jövedelemtől és ezen anyagok felhasználásától. E kitételek elfogadását a közel-keleti kőolajtermelő országok mellett szorgalmazták az Orosz Föderáció és az olyan dél-amerikai országok képviselői, mint Argentína, Brazília vagy Venezuela.

Engedmény az átalakuló gazdasági helyzetű országoknak: se nem fejlettek, se nem fejlődők

Az egyezmény tárgyalása során világossá vált, hogy az éghajlatváltozás ürügyén is alapvetően Észak és Dél vitája folyik. Arról, hogy a fejlettek okozták-e globális környezeti problémát és ennek megfelelően egyrészt ezek az országok hárítsák el-e veszélyt, másrészt fizessenek a fejlődőknek a leendő károkért. Formálisan Északot vagy a fejletteket a 24-es csoportja (a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet tagállamai, azaz az OECD-országok), míg a másik felet a fejlődőket tömörítő 77-es csoportja jelentette. Ez utóbbinak ténylegesen már mintegy 130 ország a tagja.

Ebben a vitában a gyakorlatilag egyik említett csoporthoz sem tartozó — az ENSZ hivatalos besorolása szerint — kelet-európai országcsoporthoz került. A kelet-európai volt szocialista országoknak a gazdasági tevékenységekből eredő, egy főre számított szén-dioxid kibocsátása számottevően meghaladja a világátlagot. Emiatt a fejlődő országok hangadó képviselői ezeket az országokat is felelőssé tették a kialakult helyzetért és a fejlett országokéhoz hasonló kötelezettségvállalásokat kértek tőlük. Az ebből a csoportból a tárgyalásokon megjelentek többségének álláspontja szerint azonban jelenlegi gazdasági helyzetükben ezek az országok egyelőre nem képesek sem a kibocsátáskorlátozásra, sem a pénzügyi-technológiai támogatásnyújtásra vonatkozó vállalásokat tenni.

E két általános szemponton túlmenően azonban az említett országok álláspontja tág határok között ingadozott. Az elmúlt években végbement változások miatt már mintegy húsz országról van szó, amelyek közül többnek egyáltalán nem jelent meg képviselője az ülészakokon. 1992 májusáig — tehát az egyezmény elkészültéig — a legalább feltételes kötelezettségvállalások felvetéséig pedig csak három ország jutott el: (az akkor még egységes) Cseh-Szlovákia, Lengyelország és Magyarország. Végül a "piacgazdaságra való áttérés folyamatában" lévő országok sajátos helyzetének figyelembevételére a

két utóbbi ország delegációi tettek — bizonyos módosításokkal az egyezmény szövegében is elfogadott — javaslatot. Ennek megfelelően ezen országokra az üvegház-gázok kibocsátását illetően később pontosítandó engedményekkel a fejlettekéhez hasonló elvi kötelezettségek vonatkoznak. A fejlődők által igényelt pénzügyi és technológiai támogatás kérdésében pedig az átalakuló gazdaságú országok számára is egyelőre a támogatásnyújtás, a hozzájárulás lehetőségéről van csak szó.

Közös és eltérő felelősség

Az említett érdeellentétek miatt az egyezmény megszületése szinte a végső pillanatig kétséges volt. Az utolsó előtti ülésszak után, gyakorlatilag három hónappal az ENSZ-konferencia előtt olyan közlemények láttak napvilágot, amelyek reménytelennek ítélték meg akár a legelemibb, alapvető szempontokat tartalmazó dokumentum elkészülését. Az egyezmény tervezete telis-tele volt a nem közmegegyezéssel beiktatott szövegrészeket jelző szögletes zárójelekkel. A legfurcsább talán az volt, hogy erre az időszakra már szinte kivétel nélkül minden tárgyaló fél elfogadta, hogy a tudományos bizonytalanságok ellenére halaszthatatlanul lépni kell és ugyancsak egyöntetű álláspont alakult ki a közös, de eltérő felelősség elvét illetően. Ez utóbbi az éghajlatváltozás kockázatára vonatkozott, de alkalmazása kézenfekvő lett volna az egyezmény kidolgozására is.

Végül is az egyezmény elkészült — súlyos kompromisszumok árán. Az Egyesült Államok úgy fogadta el a fejlett országokra vonatkozó kibocsátás-korlátozási előírást, hogy a végleges szöveg már nem utal egyértelműen sem a kiindulási szintre, sem a határidőre. A fejlődő országok csak olyan mértékben foglalkoznak majd a megelőzésben való részvételükkel, amilyen mértékben a fejlettek támogatják őket ebben és amennyire erőforrásaik azt lehetővé teszik. Az átalakuló gazdaságú országok pedig — mint említettük — nem meghatározott mértékű és jellegű engedményt kaptak kötelezettségvállalásaikat illetően. Emellett a viták eredményeképpen kikerültek az egyezmény szövegéből a további megfigyelésekre, kutatásokra és információ-megosztásra vonatkozó, valamint a végrehajtást elősegítő nemzetközi pénzügyi, támogatási mechanizmus működését pontosító részletesebb tervezetek is.

Az egyezményt az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáján, 1992. júniusában — az ENSZ mintegy 180 tagállama közül — több mint 150 ország magasrangú képviselője látta el kézjeggyel. Azóta megkezdődtek a ratifikálások és a dokumentumban foglalt rendelkezések szerint az ötvenedik ratifikációs okmány letétbe helyezése után, várhatóan 1993 folyamán vagy legkésőbb 1994 elején lép majd hatályba az egyezmény.

Mindent figyelembe véve az ENSZ Keretegyezménye az Éghajlatváltozásról kiindulási alapnak tekinthető. Kiemelkedő jelentőségű abban az értelemben, hogy a globális környezeti kockázat megfogalmazását, a közös felelősség elvét, a teendők szükségességét a legmagasabb nemzetközi szinten ismerteti el. A fentiekből ugyanakkor kitűnik, hogy olyan keretegyezményről van szó, amely az elemzések és a nemzeti programok készítésén túlmenően egyelőre senkit semmire nem kötelez. A tényleges kötelezettvállalások kidolgozása feltehetően majd az egyezményt ratifikáló — vagy más szóval, az abban részes — Felek Konferenciájára vár. Más egyezményekhez hasonlóan tehát olyan kiegészítő jegyzőkönyvek kidolgozása kezdődhet majd meg, amelyek most már feltehetően a konkrét teendőkre vonatkozhatnak.

Az idő azonban telik és fejünk felett közös üvegházunk addig is egyre erősebb hatást gyakorol.

...

Our common greenhouse

by dr. Tibor Faragó

The process of international negotiations that has led to the UN Framework Convention on Climate Change is briefly described. The intergovernmental discussions were governed by distinct differences in the responsibility for the hazard of man-made climate change, in the anticipated adverse impacts and the political will, economic capabilities or needs to cope with these problems. Special positions of various country groups are characterized with particular emphasis on status of the countries with economies in transition to market economy to which Hungary belongs as well. The article is complemented with a brief introduction to the convention and the full text of its Hungarian translation.